

ХАРАКТЕРИСТИКА КОНВЕНЦІОНАЛЬНОГО СКЛАДНИКА МІЖНАРОДНОГО МЕХАНІЗМУ ПРОТИДІЇ ЕТНОРЕЛІГІЙНОМУ ТЕРОРИЗМУ: КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Степанченко О. О.

Стаття присвячена опису та поясненню конвенціонального складника міжнародного механізму протидії етнорелігійному тероризму. Встановлено, що він включає загально-соціальну антидискримінаційну, гуманістично-стимулюючу та спеціально-антитерористичну міжнародно-правову базу. Остання має глобальний та регіональний рівень специфікації. Здійснено їх аналіз, виявлено недоліки та сформуовано пропозиції щодо їх усунення.

Ключові слова: етнорелігійний тероризм, протидія, механізм, конвенція, система, кримінологічна специфікація.

Стаття посвячена описанию и объяснению конвенциональной составляющей международного механизма противодействия этнорелигиозному терроризму. Установлено, что он включает общесоциальную антидискриминационную, гуманистически-стимулирующую и специально-антитеррористическую международно-правовую базу. Последняя имеет глобальный и региональный уровень спецификации. Осуществлен их анализ, выявлены недостатки и сформуованы предложения по их устранению.

Ключевые слова: этнорелигиозный терроризм, противодействие, механизм конвенции, система, криминалогическая спецификация.

The article is devoted to the description and explanation of the international mechanisms' conventional component for counteracting ethnoreligious terrorism. It is established that it includes a general social anti-discrimination, humanistic-stimulating and specifically anti-terrorist international legal framework. It has a global and regional level of specification. Their analysis was carried out, shortcomings were identified and proposals for their elimination were formed.

Key words: ethnoreligious terrorism, counteraction, convention mechanism, system, criminological specification.

Етнорелігійний тероризм сьогодні є однією з найбільш гострих проблем міжнародного масштабу, відтворення якої загрожує збереженню миру і безпеки людства. Принагідно зауважимо, що з 2000 р. й до 2016 р. у світі вчинено близько 165 тис. терактів. З них не менш як 75 % (усереднені дані) пов'язані з релігійним або етнополітичним обґрунтуванням. З 2010 р. частка етнорелігійного тероризму у загальній структурі тероризму у світі неухильно зростає: якщо у 2010 р. вона складала не більше 46%, то у 2014-2016 рр. цей показник сягнув 90%. Починаючи з 2011 р., загальні тенденції поширення тероризму у світі визначаються переважно закономірностями відтворення етнорелігійного тероризму. Отже, маємо констатувати гостру потребу в належній адаптації, кримінологічній специфікації міжнародного механізму протидії тероризму та особливостей детермінації етнорелігійних терористичних практик.

Теоретичні і прикладні проблеми протидії тероризму розроблялися низкою вчених. Широковідомими, зокрема, є наукові праці В.Ф. Антипенка, Л.В.

Багрій-Шахматова, Я.І. Гілінського, В.О. Глушкова, О.М. Джужи, А.І. Долгової, В.П. Ємельянова, П.О. Кабанова, О.Г. Кальмана, Р.Ю. Козакова, Є.П. Кожушка, О.М. Литвинова, В.А. Ліпкана, Ю.В. Орлова, О.М. Хлестової, Д.А. Шестакова та інші. Визнаючи їх вагомий внесок у розвиток наукових засад протидії тероризму, слід водночас акцентувати увагу на недостатності уваги до кримінологічного аналізу конвенціонального складника міжнародного механізму протидії етнорелігійному тероризму. Саме цією обставиною й зумовлюється актуальність теми цієї статті.

Метою статті є надання наукового опису та пояснення основних положень конвенціонального складника міжнародного механізму протидії етнорелігійному тероризму, виявлення його недоліків та вироблення окремих рекомендацій щодо їх усунення.

Конвенціональний складник механізму протидії етнорелігійному тероризму характеризується вельми широко міжнародно-правовою договірною базою. До того ж симптоматичним є те, що в науковій літературі як із міжнародного права, так і з кримінології опис вказаної бази зазвичай зводиться виключно до спеціально-антитерористичних конвенцій, предметом регулювання яких є суспільні відносини у сфері безпосередньої, спеціально-кримінологічної протидії тероризму, окремим його видам. Це свідчить про: а) певний брак доктринально усталеного розуміння багатогранної природи тероризму загалом й етнорелігійного його різновиду зокрема; б) відсутність відповідного такому баченню системного кримінологічного підходу в міжнародній практиці, що забезпечував би охоплення як теоретизуванням, так і емпірико-перетворювальною діяльністю широкоформатний кримінально-превентивний, антитерористичний вплив, в тому числі й на загальносоціальному рівні. Отже, зважаючи на родові ознаки етнорелігійного тероризму, а також його комплексну гносеологічну (з точки зору кримінологічної таксономії) природу, що виражає належність як до політичних злочинів, так і до злочинів ненависті, уважаємо за доцільне конвенційний складник механізму протидії його відтворення на міжнародному рівні охопити двома блоками угод.

1. *Загальносоціальна антидискримінаційна та гуманістично-стимулююча конвенційна база.* Її кримінологічно-семантичний та юридико-догматичний аналіз навіть на поверхневому рівні виявляє можливість віднесення до неї таких міжнародних документів:

– Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. [1]. Мабуть, не варто в цій роботі вказувати на високі ідеї і принципи рівності людей у їх правах і гідності, їх неперевершену у соціальному форматі цінність. Про це багато вже написано й сказано. Справа «за малим» – максимально ефективно сприяти втіленню їх у життя як на міжнародному, так і національному рівнях. Проте тривіальність цієї думки аж ніяк не означає простоту її онтологізації. Навпаки, на зламі тисячоліть людство

знову маніфестує (в тому числі й через етнорелігійний тероризм) про загострення своїх «хронічних хвороб», які спонукали до прийняття вказаної декларації і які в значній мірі латентизувалися, набули новітніх форм й вимірів відтворення. У цьому контексті нагальним є кримінологічне осмислення на предмет терогенності не тільки і не стільки ефектів глобалізації, скільки очікуваних соціальних потрясінь на фоні четвертої промислової революції;

– Конвенція Ради Європи про захист прав і основоположних свобод від 04.11.1950 р., відповідно до якої кожен має право на свободу думки, совісті та релігії; це право включає свободу змінювати свою релігію або переконання, а також свободу сповідувати свою релігію або переконання під час богослужіння, навчання, виконання та дотримання релігійної практики і ритуальних обрядів як одноособово, так і спільно з іншими, як прилюдно, так і приватно [2]. Ці положення розвивають ідею рівності людей незалежно від їх світогляду та формують додаткові міжнародно-правові гарантії вільної релігійної діяльності, що є вагомим чинником утвердження терпимості й поважливого ставлення до інтенційної інакшості загалом й у межах релігійно диференційованих ціннісно-нормативних систем координат зокрема. У контексті протидії етнорелігійному тероризму заходи, спрямовані на приведення в життя вказаних вище настанов, охоплюються як загальносоціальним, так і спеціально-кримінологічним рівнем протидії;

– Конвенція ООН про запобігання злочинам геноциду від 09.12.1948 р., в якій сформульовано визначення геноциду, відповідні до якої караними діями є геноцид, змова з метою його вчинення, пряме і публічне підбурювання до геноциду, співучасть у ньому [3]. Цілком очевидно, що запобігання геноциду прямо стосується питань протидії поширенню расової, етнічної, релігійної ненависті. Втім, означена конвенція обмежується виключно міжнародними заходами кримінально-правового характеру. Останні, безумовно, є важливими і дотичними до проблематики етнорелігійної ксенофобії, проте безпосередньо впливають на її детермінаційний комплекс, у тому числі й фактори етнорелігійного тероризму, в обмеженому секторі можливостей. Йдеться про запобігання етнорелігійним терактам як асиметричну відповідь на злочини геноциду. У цьому сенсі належне кримінально-правове регулювання відповідної групи суспільних відносин є важливим антитерористичним чинником, але не більше того;

– Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації від 21.12.1965 р. Цим документом держави-підписанти зобов'язуються до викорінення будь-яких проявів нерівності у ставленні до людей за ознакою їх расової належності, а також встановлюють відповідальність за дії дискримінаційного характеру, у тому числі й пропаганду, що ґрунтується на ідеях або теоріях переваги однієї раси чи групи осіб певного кольору шкіри або етнічного походження [4]. Подібні орієнтири внутрішньодержавної та міжнародної правової й кримінологічної політики є компліментарними до системи цілей стратегії протидії етнорелігійному тероризму, а тому можуть розглядатися як їх доповнення;

– Рамкова конвенція Ради Європи про захист національних меншин від 01.02.1995 р., в якій наголошується, що захист національних меншин та прав і сво-

бод осіб, що належать до цих меншин, є невід'ємною частиною міжнародного захисту прав людини [5], чим додатково підкреслюється значимість ліберально-гуманістичної філософії, міжнародно-правовий вираз ідей якої було вперше закріплено в Загальній декларації прав людини і яка визначена як базова для стратегії протидії етнорелігійному тероризму. Крім того наголошується на: а) забороні будь-якої дискримінації за ознакою приналежності до національної меншини; б) необхідності створення умов для того, щоб особи, які належать до національних меншин, мали можливість зберігати та розвивати свою культуру, зберігати основні елементи своєї самобутності, зокрема релігію, мову, традиції та культурну спадщину; в) заохоченні атмосфери терпимості, міжкультурного діалогу [5]. Отже, загальногуманістична конвенційна настанова доповнюється конкретними стратегічними напрямками сприяння мирному співжиттю всіх націй на засадах поваги та взаємного визнання, а також утвердження принципу конвергенції культур замість домінування, експансії. Комплекс відповідних заходів (з точки зору їх кримінологічного змісту вони можуть бути віднесені як до загальносоціальних, так і спеціально-кримінологічних, зокрема віктимологічних в антитерористичному контексті), розгортання й реалізація яких відбувається за означеними напрямками, є функціонально вагомою складовою частиною інституційного компоненту механізму протидії етнорелігійному тероризму;

– Європейська конвенція щодо відшкодування збитку жертвам насильницьких злочинів від 24.11.1983 р. [6] репрезентує один із вимірів втілення принципів соціальності в діяльності держави та характеризується віктимологічним значенням в аспекті протидії етнорелігійному тероризму й іншим злочинам ненависті.

У процесі розроблення конвенції було запропоновано три принципа, за якими пояснюється, чому держава повинна відшкодувати кошти потерпілим:

1) принцип відповідальності: держава є відповідальною за вчинені злочини, бо сам факт злочину означає, що її політика запобігання була неефективною;

2) принцип соціальної солідарності: кожен із членів суспільства є відповідальним за іншого члена суспільства, який дістав ушкодження, тому він має право на допомогу;

3) принцип справедливості: сам факт відшкодування є лише встановленням належної справедливості. Відповідно до конвенції держава сплачує компенсацію в основному лише тоді, коли не існує інших джерел відшкодування жертві злочину [7].

Окрім вказаних морально-правових аспектів аналізованої конвенції, вона має менш очевидне, проте вельми важливе значення для згладжування кримінально-криміногенних ефектів етнорелігійного тероризму. Останні виявляються передусім у гарантуванні підтримки з боку держави осіб, які стали жертвами терактів, що є потужним фактором приватно-публічної консолідації та приведення реакцій на терористичні злочини в унормоване правове русло. Отже, на порядок знижується криміногенно самодетермінаційна властивість етнорелігійного тероризму, що виражається в поширенні злочинів ненависті, стимуляції ксенофобії. Водночас відсутність активної участі держави в урегулюванні посткримінальних конфліктів, у тому числі й через механізми майнової компенсації, варто визнати суттєвим криміногенним

Протидія злочинності: проблеми практики та науково-методичне забезпечення

чинником, реалізація якого надалі цілком здатна підживлювати детермінаційне підґрунтя етнорелігійного тероризму.

У цьому контексті не можемо не вказати на те, що Україна й досі не ратифікувала вказану конвенцію. Вочевидь, це є суттєвою криміногенною правовою прогалиною. Вкрай важливим видається впровадження у нашій країні компенсаційних практик, а надто в умовах надвисокої терористичної загрози, значного рівня тероризму. Через це нагальною є потреба у доопрацюванні розробленого Міністерством юстиції України проекту Закону України «Про компенсацію шкоди жертвам насильницьких злочинів» [8]. Зокрема, потребує уточнення й розширення перелік насильницьких злочинів, внаслідок вчинення яких потерпілі мають право на компенсацію, та включення до нього злочину, передбаченого ст. 258 КК України.

2. *Спеціально-антитерористична міжнародно-правова база* – конвенції та інші міжнародно-правові акти, предметом яких є тероризм як такий, окремі його прояви за об'єктами та засобами терористичних атак, а саме:

1) глобальний конвенційний рівень (конвенції ООН та її установ, організацій): Конвенція про правопорушення та деякі інші акти, які здійснюються на борту повітряних суден від 14.09.1963 р., Конвенція про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден від 16.12.1970 р., Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки цивільної авіації від 23.09.1971 р., Конвенція про попередження і покарання злочинів проти осіб, що користуються міжнародним захистом, у тому числі дипломатичних агентів від 14.12.1973 р., Міжнародна конвенція про боротьбу із захопленням заручників 17.12.1979 р., Конвенція МАГАТЕ про фізичний захист ядерного матеріалу та ядерних установок 25.10.1979 р., Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки морського судноплавства від 10.03.1988 р., Конвенція про маркування пластичних вибухових речовин з метою їх виявлення від 01.03.1991 р., Міжнародна конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом від 16.21.1997 р., Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму від 09.12.1999 р., Міжнародна конвенція про боротьбу з актами ядерного тероризму від 14.09.2005 р., Конвенція про боротьбу з незаконними актами щодо цивільної авіації від 10.09.2010 р. До важливих документів ООН слід відносити Декларацію про заходи з ліквідації міжнародного тероризму (1994 р.), Декларацію про глобальні зусилля по боротьбі з тероризмом (2001 р.), Декларацію з питань боротьби з тероризмом (2003 р.), Віденську декларацію (2004 р.), а також Глобальну контртерористичну стратегію ООН (2006 р.) та відповідного Плану дій, про які нами згадувалося в попередніх підрозділах цієї роботи;

2) регіональний конвенційний рівень: Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом (ETS № 90) від 27.01.1977 р., Конвенція Ради Європи із запобігання тероризму 16.05.2005 р., Конвенція Ради Європи про кіберзлочинність (ETS № 185) і Додатковий протокол, який стосується криміналізації дій расистського і ксенофобного характеру, які здійснюються за допомогою комп'ютерних систем (ETS № 189). У цих документах визначені основні правові терміни, а також базові підходи щодо протидії тероризму в Європі. Останні переважно

розглядаються в площині узгодженої кримінально-правової політики держав, спільних юрисдикційних зусиль щодо притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення терористичних злочинів, видачі злочинців. Етнорелігійний тероризм як окремий, самостійний об'єкт проблематизації та кримінологічного впливу не розглядається.

Активною у світлі протидії тероризму загалом є правотворча й правозастосовна діяльність Парламентської Асамблеї Ради Європи. Серед основних рекомендацій та резолюцій, що нею прийняті, можна виділити такі: Рекомендації 684 (1972 р.) і 703 (1973 р.) про міжнародний тероризм; Рекомендація 852 (1979 р.) про тероризм в Європі; Рекомендація 916 (1981 р.) про Конференції про захист демократії проти тероризму в Європі – Завдання і проблеми; Рекомендації 941 (1982 р.) і 982 (1984 р.) про захист демократії проти тероризму в Європі; Рекомендація 1 024 (1986 р.) і Резолюція 863 (1986 р.) про протидію з боку Європи міжнародному тероризму; Рекомендація 1 170 (1991 р.) про посилення Європейської конвенції про ліквідацію тероризму; Рекомендація 1 199 (1992 р.) про боротьбу з міжнародним тероризмом у Європі; Резолюція 1 132 (1997 р.) про організацію парламентської конференції для зміцнення демократичних систем в Європі і співпраці в боротьбі з тероризмом; Рекомендація 1 426 (1999 р.) і Директива № 555 (1999 р.) про європейські демократичні країни перед лицем тероризму; Рекомендація 1 534 (2001 р.) і Резолюція 1 258 (2001 р.) про європейські демократичні країни перед лицем тероризму; Рекомендація 1 550 (2002 р.) і Резолюція 1271 (2002 р.) про боротьбу з тероризмом і дотримання прав людини; Рекомендація 1 549 (2002 р.) про повітряний транспорт і тероризм: яким чином посилити безпеку; Рекомендація 1 584 (2002 р.) про необхідність посилення міжнародного співробітництва для нейтралізації коштів, що виділяються на терористичні цілі; Рекомендація 1644 (2004 р.) про тероризм як загрозу демократії [9].

На теренах колишнього СРСР сформувалося вельми обмежене міжнародно-правове регіональне поле регулювання відносин у сфері протидії тероризму. Так, 04.06.1999 р. було укладено Договір про співробітництво держав – учасниць Співдружності Незалежних Держав (далі – СНД) у боротьбі з тероризмом, до якого наша країна зі зрозумілих причин не долучилася. Рішенням же саміту СНД від 01.06.2000 р. було створено Антитерористичний центр держав – учасниць СНД, яке ратифіковано Верховною Радою України із застереженнями щодо міжнародної правосуб'єктності цього центру.

Регіональний рівень конвенційної бази протидії етнорелігійному тероризму у міжнародному вимірі доповнюється такими актами: Шанхайська конвенція про боротьбу з тероризмом, екстремізмом та сепаратизмом, Угода між державами – членами Шанхайської Організації Співробітництва про створення Регіональної Антитерористичної Структури. Конвенція країн Африки (членів ООН та Міжнародної організації франкомовних країн) про взаємну правову допомогу та видачу терористів від 16.05.2008 р., а також Міжамериканська конвенція про боротьбу з тероризмом від (Бриджтаун, 2002 р.), Конвенція Африканського союзу із запобігання та боротьби з тероризмом (Алжир, 1999 р.) та протокол до неї (Аддис-Абеба, 2004 р.), Регіональна кон-

венція Асоціації регіонального співробітництва країн Південної Азії про запобігання тероризму (Катманду, 1987 р.) та додатковий протокол до неї (Ісламабад, 2004 р.), Конвенція Асоціації держав Південно-Східної Азії щодо протидії тероризму (Себу, 2007 р.), Арабська конвенція про запобігання тероризму (Каїр, 1998 р.), Конвенція Організації «Ісламська конференція» про боротьбу з міжнародним тероризмом (Уагадугу, 1999 р.) та деякі інші.

Змістовному аналізу перелічених конвенцій, декларацій, угод присвячені численні наукові праці з міжнародного, кримінального права, що звільняє нас від необхідності дублювання в цій роботі відомої широкому загалові інформації. Натомість вважаємо за необхідне вказати на декілька недоліків магістрального характеру, властивих конвенційному складнику механізму протидії етнорелігійному тероризму загалом.

По-перше, дається взнаки відсутність на міжнародному рівні єдиного, загальноприйнятого визначення тероризму. На цю обставину вже давно вказують і дослідники, і аналітики міжнародних організацій. Проте й досі непереборним виявляється національно-правовий релятивізм у підходах до поняття тероризму. Крім того, наявний досвід та перспективи розгортання національно-визвольних рухів, а надто їх політичні оцінки з огляду на поточний історичний момент, кон'юнктуру не сприяють виробленню узгоджених позицій щодо критеріїв відмежування тероризму від боротьби за незалежність націй і народів. Ці питання, вочевидь, перебувають поза межами юридичної догматики та формують широке поле для наукової дискусії і не менш широке поле для політичних маніпуляцій. Тому не варто плекати надію на їх вирішення в досяжному майбутньому.

По-друге, абсолютна більшість цих міжнародно-правових актів спрямована на виконання окремих задач у сфері протидії тероризму та з урахуванням відповідних особливостей його проявів, що виділяються чи-то за технічним критерієм (знаряддя терактів), чи-то за об'єктами інфраструктури, транспорту. Визнаючи безумовну важливість такого підходу, його спрямованість на прикладні аспекти спеціально-кримінологічного запобігання й припинення терористичних злочинів, варто разом із тим визнати і те, що жодна з цих конвенцій не спрямована на деструкцію феноменологічних підстав етнорелігійного тероризму, як і тероризму загалом. Цілком очевидно є вкрай низька ефективність такого підходу, якщо за критеріїв ефективності обирати успішність нейтралізації (послаблення впливу) основних видових терогенних факторів, відтворення яких в принципі не виявляє жодної залежності ні від знарядь, ні від місця вчинення терактів.

Отже, варто визнати цей суттєвий недолік як глобальної, так і регіональної антитерористичної конвенційної бази, особливо з огляду на те, що конвенції антидискримінаційної та гуманістично-стимулюючої спрямованості не розглядаються ані в науковій літературі, ані у антитерористичній практиці як складники механізму протидії тероризму. Їх реалізація виявляється неузгодженою з безпосередньою антитерористичною діяльністю, а відповідні кримінологічно значущі показники соціальних практик (також і про стан тероризму в кореляції з характером та інтенсивністю діяльності в межах виконання конвенцій) не ін-

тегровані до аналітичних, моніторингових підсистем міжнародного механізму протидії етнорелігійному тероризму. Цей розрив, вочевидь, має бути усунений. Одним із можливих шляхів науково-практичного синтезу за означеним вектором може бути прийняття конвенції на рівні ООН щодо протидії етнорелігійному тероризму. Зміщення акценту уваги міжнародної спільноти на етнорелігійну природу терористичних практик вже саме по собі спонукає до включення в предмет конвенції широкого кола питань, пов'язаних із: а) артикуляцією наявних протиріч, що сягають глибинних шарів детермінаційного комплексу цього різновиду тероризму; б) поєднанню на компліментарних засадах як юрисдикційних, так і неюрисдикційних заходів загальнокультурного характеру. Останнє має забезпечити формування семіотичних мостів між двома блоками конвенцій, а також відповідних системно-правових та міжгалузевих зв'язків на рівні національних законодавств. Отже, слід очікувати підвищення кримінологічної ефективності, предметної цілісності, сфокусованості як правотворчості, так і правозастосування у сфері протидії етнорелігійному тероризму.

Література

1. Всеобщая декларация прав человека: Международный документ ООН от 10.12.1948 г. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 05.10.2017).
2. Конвенция про захист прав і основоположних свобод: Міжнародний документ Ради Європи від 04.11.1950 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 11.10.2017).
3. Конвенция про запобігання злочинам геноциду: Міжнародний документ від 09.12.1948 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_155 (дата звернення: 05.10.2017).
4. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації: Міжнародний документ ООН від 21.12.1965 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_105 (дата звернення: 11.10.2017).
5. Рамкова конвенція про захист національних меншин: Міжнародний документ Ради Європи від 01.02.1995 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_055 (дата звернення: 15.10.2017).
6. Європейська конвенція щодо відшкодування збитку жертвам насильницьких злочинів: Міжнародний документ Ради Європи від 24.11.1983 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_319 (дата звернення: 15.10.2017).
7. Шинкаренко О.В. Мрії про соціальну державу, або про державні компенсації жертвам насильства. Дзеркало тижня. Україна. 2015. 11 вересня. URL: http://gazeta.dt.ua/socium/mriyi-pro-socialnu-derzhavu-abo-pro-derzhavni-kompensaciyi-zhertvam-nasilstva_.html (дата звернення: 10.07.2017).
8. Мельник О.О. Компенсація шкоди жертвам насильницьких злочинів в Україні / Міністерство юстиції України. URL: <http://old.minjust.gov.ua/6808> (дата звернення: 17.10.2017).
9. Борьба с терроризмом: деятельность Совета Европы. URL: <http://www.antiterunity.org/ru/incolab/booklet.php> (дата звернення: 17.10.2017).

*Степанченко О. О.,
кандидат юридичних наук, докторант
Донецького юридичного інституту
Міністерства внутрішніх справ України*